

R

Å skrive på barns vegne

Skriftlig framstilling av barn – et spørsmål om forskningsetikk

Mari Pettersvold

Sammendrag

Hvordan vi skriver om barn, i forskning om og med barn, er temaet for denne artikkelen. Dette er et tema som knapt er viet plass i de mange publikasjonene om forskningsetiske hensyn når barn er deltakere i forskning. Med et metablick på en egen studie av 41 5-åringers perspektiver på demokrati i barnehagen, ønsker jeg å vise at anvendelse av språklige ressurser kan avgjøre i hvilken grad barn framstår som subjekter med egne forestillinger. Tanken er at språklige framstillinger kan få vesentlige følger for barns deltakelse og deres rettigheter som medborgere. Dette resonnementet krever en diskusjon om det er motsetninger mellom forskerens vilje til å framstille barn til deres fordel, og å overholde krav til vitenskapelig kvalitet. Til sist utdypes det problematiske i å trekke skarpe skiller mellom forskning, formidling eller forskningsetikk, når språklige ressurser betraktes som et av forskerens viktigste verktøy.

Abstract

The way we write about children, in research where they are informants, is the topic of this article. This is an issue which is hardly devoted space in the many publications about ethical considerations when children are participants in research. With a meta glance on a study about 41 5-year-olds' perspectives on democracy in kindergarten, I want to show that use of linguistic resources can be decisive for the extent to which children emerge as subjects with their own thoughts. The idea is that linguistic representations can have important impact for children's participation and their rights as citizens. This reasoning requires a discussion about if there are contradictions between the researchers will to portray children to their benefit, and to comply with requirements for scientific quality. It becomes problematic to draw sharp distinctions between research, research communication or research ethics when linguistic resources are considered one of the researcher's main tools,

Innledning

De seneste tiårenes store interesse for barns deltakelse som informanter i forskning, har ført til at det vel knapt er tenkelig i dag å hevde at det ikke er metodologisk mulig

eller forskningsetisk forsvarlig å spørre barna om deres erfaringer. Fra at barn burde beskyttes fra å delta i forskning, snakkes det litt klisjéaktig om barn som eksperter i eget liv: det er de som vet best hvordan det er å være barn, derfor bør vi lytte til dem. Det har

også blitt alminnelig å snakke om å forske med, og ikke på, barn. En vending som kan illustreres av tittelen på en av de hyppig refererte bøkene på fagfeltet, *Research with Children* av Pia Christensen og Allison James (2008). Denne vendingen refererer både til barnas status som aktører, og til forsknings-etiske hensyn om å inkludere barna som subjekter i forskning.

- Den økende interessen for barns egne opplevelser og synet på barn som aktører har skapt nye etiske dilemmaer, som stiller høyere krav til forskeres kunnskap og refleksjon om spørsmål av forskningsetisk karakter.

I en doktoravhandling om barns demokratiske deltakelse i barnehagen, som jeg har arbeidet med¹, burde det derfor nærmest være en selvfølge at barna var informanter. Allikevel nølte jeg med å inkludere barna som informanter i det endelige forskningsopplegget. En ting var om jeg ville lykkes, og få et godt nok empirisk materiale. Men primært nølte jeg fordi jeg var usikker på om jeg hadde klart for meg hva som skulle være formålet med å intervju barn. Jeg ville sikre meg at dette valget ikke var basert på at man «selvfølgelig» inkluderer barn som informanter i forskning. Jeg nølte også fordi jeg ville unngå at barnas utsagn blir små perler i en tekst, og at de framstår som små veslevoksne sjarmtroll i stedet for at deres perspektiver får reell betydning. Det ville også være i barnas disfavør å bli intervjuet dersom barna blir oppfattet som de som taler sannere, er klokere og mer autentiske enn voksne noen gang kommer til å bli. Tvilen var basert på at jeg synes å ha sett på et generelt grunnlag at barn kan framstilles på slike måter i ulike sammenhenger hvor det skrives om barn: i barne-

hagens årsplaner, dokumentasjon av ulike slag, i medier og i forskning. Begge de to fellene man kan falle i, at barn blir artige sjarmtroll eller kloke sannsigere, vil kunne føre til at konsekvensene av barns deltakelse i forskning vil være motsatt av den opprinnelige hensikten. Det grelleste eksemplet er kanskje det Elisabeth Näsman (2012) viser til, bøker som består av en rekke egenartede utsagn fra barn om ulike temaer.² De mange sitatene framstiller barn som morsomme, og samtidig rørende fordi de evner å uttale seg like klokt som voksne. Det er mulig intensjonene er gode, men som Näsman (2012: 55) hevder er spørsmålet om man med framstillingen av barna i disse bøkene bidrar til å undergrave retten til deltakelse gjennom å sette en standard for akseptable framstillinger av barn.³ I stedet for at barna er deltakere i fellesskap på lik linje med voksne, blir de konstruert som forskjellige fra voksne på en uheldig måte for alle parter. Slik jeg ser det er dette problematisk. Jeg slutter meg til James (2007: 263) advarsel mot å tilskrive barn helt spesielle egenskaper kun fordi de er barn. Derfor ville jeg, noe spissformulert, unngå å bidra til å gjøre barn til et eksotisk folkeslag.

Heldigvis, kan jeg si i ettertid, valgte jeg å intervju 41 5-åringer om deres perspektiver på demokrati i barnehagen. Barnas perspektiver ga grunnlag for nye og viktige erkjennelser. Men underveis gjorde jeg meg flere refleksjoner om hvordan vi skriver om barn, og hvordan vi anvender deres utsagn. Barn kan mer eller mindre eksplisitt skrives fram som subjekter med egne forestillinger.

Med utgangspunkt i et teoretisk perspektiv på at språket bidrar til å forme og omforme våre konstruksjoner av virkeligheten, vil jeg forsøke å besvare disse tre forskningsspørsmålene: Hvilke språklige ressurser er aktuelle å anvende i framstil-

lingen av barn når de er informanter i forskning; her 5-åringer som er intervjuet om deres perspektiver på demokrati i barnehagen? I hvilken grad er barna skrevet fram som subjekter, og på hvilke måter kan det eventuelt føres tilbake til de språklige virkemidlene? Er det noen motsetninger mellom å ville framstille barn til deres fordel og å overholde krav til vitenskapelig kvalitet? Det jeg legger i å skrive fram barna som subjekter er at de framstilles som tenkende og handlende ut fra de situasjoner, eller kontekster, de inngår i.

Hensikten med artikkelen er å tematisere at det betyr noe hvordan vi skriver om barn, både i forskning om og med barn. Jeg ønsker å vise at det er gode grunner til i større grad enn hva som er tilfellet å betrakte temaet som et forskningsetisk anliggende, ikke minst i lys av en økende praktisering av å forske med barn. Den økende interessen for barns egne opplevelser og synet på barn som aktører har skapt nye etiske dilemmaer, som stiller høyere krav til forskeres kunnskap og refleksjon om spørsmål av forskningsetisk karakter. Flere forskere er opptatt av slike spørsmål, men hvordan vi skriver om barn er et tema som så vidt jeg kan bedømme ikke er gitt oppmerksomhet i de mange publikasjonene som finnes. Hva som typisk skrives om kan speiles i de nasjonale forskningsetiske komiteers to nyere publikasjoner *Cross-Cultural Child Research: Ethical Issues* (Fossheim 2013) og *Barn i forskning – etiske dimensjoner* (Fossheim, Hølen og Ingierd 2013). Det som særlig er vektlagt er dilemmaer som følger av at barn også har rett til beskyttelse, at små barn ikke kan samtykke, at barn kan befinne seg i utsatte posisjoner hvor det kan være risikabelt å ytre seg og at selve deltakelsen kan være belastende. Det som generelt kan sies å bli behandlet er det asymmetriske forholdet mellom barn og voksne, og at barn kan ha

mindre oversikt over og innflytelse på hva de er deltakende i, enn voksne.

Jeg vil derfor løfte fram at det betyr noe hvordan vi skriver om barn, siden språklige framstillinger i større eller mindre grad kan speile ambivalensen i synet på barn og deres rettigheter som medborgere. Språklige framstillinger kan dermed få avgjørende følger for barns deltakelse. I artikkelen er temaet aktualisert av, og avgrenset til forskning. Jeg har allikevel ambisjoner om at de perspektivene jeg bringer inn kan ha overføringsverdi til andre sammenhenger der profesjonelle skriver om, eller på vegne av, barn.

Teoretiske perspektiver og relevant forskning

Det overordnede teoretiske perspektivet i artikkelen er at våre oppfatninger av virkeligheten er sosialt konstruert, og at konstruksjonene blir til blant annet gjennom språklige handlinger og ressurser. Når vi skriver velger vi mer eller mindre bevisst bestemte formuleringer, og vi velger å fremheve noe framfor noe annet. Det kan bidra til å viske ut skillet mellom forskning, formidling og forskningsetikk. Anders Johansen (2009) anvender uttrykket tenketeknologi om skiving, i betydningen at vi bruker språket til å tenke klart med. Likeledes at vi foretar språklige valg i en retorisk hensikt, ut fra den opprinnelige betydningen av retorikk som går ut på å velge virkemidler som står i forhold til de kommunikative intensjonene man har (Johansen 2009: 90). Det Johansen (2012) kaller kunnskapens språk handler derfor om at språket er et vitenskapelig instrument, og det er en ressurs som kan tas i bruk for å skape troverdighet og overbevisning.

I de få relevante studiene jeg kjenner til der slike teoretiske perspektiver er dis-

kutert, viser det seg at hvordan man skriver om barn har betydning for deres subjektposisjon. Jeanette Sundhall (2008) viser at i rettssaker om foreldreansvar hvor faren i familien har utøvd vold, har utfallet av saken for barnas del sammenheng med hvordan de er framstilt i utredningstekstene. Hvorvidt barna fremstår som kompetente subjekter med egne, betydningsfulle stemmer som det er verdt å lytte til kan føres tilbake til hvilken plass barnas direkte tale får i teksten, hvordan barna beskrives og hvordan deres ytringer fortolkes. Hedvig Gröndahl (2008) viser også til liknende funn gjennom studier av tekster som ligger til grunn for rettslige avgjørelser i barnevernsaker. Hun hevder at beslutningene om omsorgsovertakelse har sammenheng med hvorvidt barna er framstilt som aktører med forståelige intensjoner, eller som mer eller mindre irrasjonelle. Slik jeg ser det har innsiktene i de to studiene overføringsverdi til andre kontekster, også forskning om, eller med, barn.

Jeg er ikke kjent med at det finnes studier av forskeres språklige fremstillinger av barn. Primært kan jeg vise til at Näsman (2012: 53–54) hevder at slike hensyn hører med til de metodologiske avveiningene man må foreta seg i forskning om og med barn. Hun er opptatt av at måten man gjengir sitater og rammer dem inn på, kan ha betydning for leserens bilde av barna. Det vil si at på samme måte som med profesjonsutøvere som skriver om barn, står forskere i fare for å bidra til at barns posisjon som underordnede forsterkes, også i forskning hvor barn deltar.

Materialet og mitt metodologiske ståsted

Materialet jeg vil anvende er mitt eget, fra intervjuene med 5-åringene (Pettersvold

2015c). Jeg kunne valgt andres materiale, men det er både en etisk og en epistemologisk grunn til at jeg har falt ned på dette valget. Den etiske er at det kjennes mest riktig å utsette meg selv for granskningen. Den epistemologiske er at jeg kan få mer inngående erkjennelser gjennom et metablick på egne overveielser i arbeidet med teksten, i stedet for å anta hvilke språklige valg en annens tekst er et resultat av.

Hvordan materialet har blitt til – konkret og prinsipielt

Studien er basert på åtte semistrukturerte gruppeintervjuer med 41 5-åringer (16 jenter og 25 gutter) i fire barnehager, gjennomført i november 2013. Gruppeintervjuet valgte jeg fordi jeg antok at det var et reallt utgangspunkt at barna er i flertall og kjenner hverandre. Samtidig tenkte jeg at gruppeintervju ville være mest egnet for å få så rik innsikt som mulig i forskningstemaet ved at barna i fellesskap bygget på hverandres tanker og erfaringer. Intervjuene fant sted i barnehagene, på møterom for personalet eller et rom på avdelingen hvor vi kunne lukke døra. Et intervju fant sted inne på avdelingen mens de andre barn var ute. Intervjuene varte fra i underkant av en halv til nesten en hel time. På forhånd hadde jeg utformet en intervjuguide med seks temaer. I varierende rekkefølge og omfang var vi innom alle temaene i samtlige intervjuer.

For meg er ikke forskning med barn grunnleggende forskjellig fra forskning med voksne, det er de samme kravene som gjelder når det kommer til å ha fokus på hvordan konstruksjonen av kunnskap foregår, og å kunne gjøre rede for og diskutere metodologiske valg. Mitt metodologiske ståsted kan sammenlignes med den forskjellighetsorienterte teorien om barn som

medborgere, slik Moosa-Mitha (2005) framstiller barns forskjellighet fra voksne. I denne teorien er forskjellighet ikke et spørsmål om eksklusjon, men forstås som at det universelle er å være forskjellig fra hverandre. Overført til metodologi betyr det at barn verken er «dårligere» eller bedre informanter enn voksne, de er bare annerledes. De er også helt like, for eksempel forekommer det som med voksne informanter, at barnas utsagn er ufullstendige, selvmotsigende eller tvetydige. Som Håvard Bjerke (2012: 55) understreker er det mer hensiktsmessig å sette fokus på hvordan kunnskap blir produsert i en gitt situasjon enn å bygge opp under forestillingene om barns autensitet. For at ikke forskjelligheten skal gå i barns disfavør, vil forskjelligheten fra voksne, primært være et spørsmål om metodisk tilrettelegging.

Når dette er sagt er det samtidig slik at barneperspektivet er, som Hanne Warming (2007: 6) skriver, et produkt av den voksne forskerens perspektiv. Det konstrueres som et resultat av våre anstrengelser på å forstå hva barn gir uttrykk for. Den største faren i konstruksjonsarbeidet er, slik jeg ser det, å overse forskjeller mellom barn og overbetone det barnlige. Det kan innebære en form for essensialisering av barn.

At det ikke er grunnleggende forskjeller på forskning med barn og voksne er et prinsipp som også gjelder det kvalitative forskningsintervjuet. Både Solberg (1991) og Andenæs (1991) hevder at det ikke er prinsipielt annerledes å intervju barn enn å intervju voksne. Men som Solberg sier er det viktig å reflektere over den sosiale relasjonen i et intervju og det er særlig viktig når vi er voksne og de som svarer er barn (Solberg 1991: 31). Andenæs hevder at det ikke ser ut til å være prinsipielle forskjeller mellom å intervju mennesker på 4–5 år og mennesker i andre aldersgrupper. Allikevel

må man legge enda mer arbeid og omtanke i kontrakten, i etablering av felles fokus for samtalen, og i å motivere og skape optimale betingelser for den som blir intervjuet (Andenæs 1991: 290). Ved å ta slike hensyn vurderte jeg at det å intervju barna var lite risikofyllt, men at det ville være krevende og at det ville være mange hensyn å ta.

I hele forskningsprosessen har jeg forsøkt å ta særlige hensyn til barn uten å gjøre dem til noe særlig. I den aktuelle studien satt jeg for eksempel en tidsramme for intervjuene på 20 til 30 minutter, og ikke 1,5 til 2 timer som med voksne. Det er relativt alminnelig å anbefale, blant annet på bakgrunn av erfaringer, å ta i bruk visuelle hjelpemidler i barneintervjuer som fotografier, tegninger eller kart over barnehagen. Tanken er at flere tilnærminger, som i «mosaic approach» (Clark og Moss 2011), gir et rikere og «riktigere» empirisk materiale. Anbefalingene tilsa at som rekvisitt tok jeg med et bilde i A-4-format av en gutt på barnas alder som var i en situasjon der han trengte noen råd fra barna. Dette fungerte i ganske stor grad etter hensikten, som var å samle og engasjere barna om noe konkret og at rådene barna ga ville kunne speile deres erfaringer med medvirkning.

På samme måte som for voksne, eventuelt profesjonsutøvere, har jeg tro på det kvalitative intervjuets styrker også når barn er informanter. Jeg vil hevde at det i tillegg er en dyd av nødvendighet, da det vil være en av metodene som av ulike grunner prioriteres eller foretrekkes i forskningsprosjekter. Det er nøkternt sett ofte den metoden det er tid og ressurser til, det etnografiske feltarbeidet taper i kampen om knappe forskningsmidler. Jeg skal ikke ta stilling til denne prioriteringen, men ser at det er et behov for å kunne gjennomføre overkommelige metoder hvor barn er informanter, slik at de fortsatt kan inkluderes

som deltakere i forskning. Målet må være det samme som for forskere som foretrekker etnografisk feltarbeid: å få innsikt i hva barn tenker om og hvordan de opplever sin hverdag i barnehagen. Metoden var et slags eksperiment på den måten at jeg ville se om det «umulige» var mulig. Når jeg skriver «umulig» tenker jeg på at det er langt fra ideelt knapt å rekke annet enn å hilse på barn, og så forvente at de stiller sine tanker til rådighet. Dersom det viste seg å være mulig ønsket jeg å få innsikt i forhold som var avgjørende for å lykkes med metoden.

Et slikt forhold er det å skrive på barns vegne. Jeg har virkelig anstrengt meg for ikke å krydre teksten med artige sitater eller gammelkloke utsagn. Samtidig er det et faktum at barna som ble intervjuet uttrykker seg velformulert, reflektert og litt pussig. Det er en utfordring å formidle det alvorlig barna uttrykker når de for eksempel snakker om «å bestemme over livet mitt», eller indignasjonen deres over urettferdige regler. Jeg vil gjerne få fram at dette handler om barns integritet og harme, at det er ikke søtt, sjarmerende eller veslevoksnet. Men allikevel må jeg spørre meg selv om hvor tro mot mitt metodologiske ståsted jeg klarte å være når jeg skrev artikkelen. Spørsmålet er om jeg klarte å unngå å gjøre barn helt spesielle, når jeg egentlig tenker at de er helt alminnelige.

Hvilke språklige ressurser er aktuelle å anvende i framstillingen av barn når de er informanter i forskning; her 5-åringer som er intervjuet om deres perspektiver på demokrati i barnehagen?

Med henvisning til Anders Johansen (2012), kan det altså ikke være likegyldig hvordan vi

skriver og formidler. Hvilke språklige ressurser eller overbevisningsmidler vi tar i bruk kan tjene saken mer eller mindre. Aktuelle språklige ressurser er å la barna tale direkte gjennom å vise utdrag av intervjuene, og å omtale barnas ytringer på måter som vil tjene saken (jf Johansen). Jeg vil nå vise fire konkrete eksempler på hvordan jeg har fremstilt barna i lys av de to språklige ressursene. Eksempelene utgjør artikkelens empiriske materiale. Hvorvidt jeg har lykkes med å bruke språket til å tjene saken diskuterer jeg i neste del, etter presentasjonen av eksemplene.

Eksempel 1. Grensene for bestemmelse

Det første er et utdrag fra et intervju hvor barna snakket om at voksne bestemte mye:

At voksne bestemmer mest, eller «nesten alt» er gjennomgående. Som en sier: «Vi har en sjef til og med.» Ola synes at det er greit at voksne bestemmer, så lenge som han sier: «... de ikke er slemme, da ber de oss om slemme ting.» For noen går det en grense i form av at voksne «... ikke må bestemme så mye at barn ikke kan bestemme over livet sitt.» Det er ifølge Mats noe alle gjør.

Mats: Alle bestemmer over livet sitt.

Mari (intervjuer): Hvordan gjør man det?

Oskar: Jeg snakker inni meg når jeg ikke har noen å leke med, når noen vil leke med meg da ler jeg jeg inni meg.

Klara: Det å bestemme over livet sitt er å bestemme det man tenker.

Dette utdraget rammet jeg inn slik: «Så langt viser barna til at det å bestemme har forbindelse til en posisjon som gjør makten mer eller mindre legitim, og at å bli bestemt over kan være et spørsmål om verdighet og integritet.»

I analysen skrev jeg:

Barnas refleksjoner over om alle bestemmer like mye, og om det finnes situasjoner hvor det er gode grunner til at noen bestemmer mer enn andre, rører ved sentrale demokratiske prinsipper om hva som legitimerer makt. Slik jeg tolker utsagnene handler de om at det går en grense for å bli bestemt over. Det virker som om det er aksept for at voksne bestemmer så lenge det finnes gode grunner til det, alle må det samme, begrunnelsene er gjort kjent og de voksne ikke er «slemme». Da kan det til og med være greit å ikke måtte bestemme. Med andre ord vil ikke barna bestemme så mye mer, men de skiller mellom det jeg kaller legitime og illegitime beslutninger. De vil ha flere av de første, beslutninger som er legitime i kraft av å være begrunnet og rettferdige.

Eksempel 2. Rettferdighet

Jeg ønsket å komme nærmere demokrati-begrepet ved å spørre barna om hva de liker og hva de ikke liker å gjøre i barnehagen. Det neste eksemplet er hentet fra en sekvens om dette i et av intervjuene. Barna har snakket om det de liker i barnehagen, og her har vi kommet til det de eventuelt ikke liker. I teksten skriver jeg:

Kristian liker ikke knekkebrødene i barnehagen.

Mari: Gjør du ikke? Vet de voksne det?

Kristian: Ja

Mari: Men hva så da?

Kristian: Jeg liker RugSprø. Det har de her i barnehagen, men bare til de voksne.

Mari: Bare voksne?

Karoline: De skal sikkert kjøpe til barn også.

Jeg rammet inn utdraget slik:

I intervjuet er det etter hvert flere som sier at

de også helst vil ha RugSprø, til slutt er det nesten alle. Men det virker utenkelig for dem å kreve det, siden det ikke er kjøpt til barn.

I analysen skriver jeg:

Eksemplet med knekkebrødet viser at barna leter etter en begrunnelse som gjør det mulig å rettferdiggjøre at bare voksne får RugSprø. Karolines resonnement er interessant fordi det kan fortelle at hun forsøker å gjøre en logikk som går ut på at det er to standarder, en for barn og en for voksne, allment gyldig. Ut fra det resonnementet blir det legitimt for voksne å bestemme.

I diskusjonen brukte jeg dette og noen flere eksempler på at barn forsøkte å gjøre om på noe, slik:

Når barn som her i denne studien, påpeker forhold som er opplagt urettferdige må det skje noe, og det kan heller ikke være slik at kun det som ytres på «passende» måter anerkjennes. Barna jeg har intervjuet er ikke alene om å ha slike erfaringer. Palludan viser i sin studie at barna utfordret makten, men markeringene blir ikke til annet enn mindre rystelser av dominansforholdet (Palludan 2005: 126). I Børnerådets minipanel om regler og medbestemmelse i barnehagen forteller barn om at de har spurt de voksne om hvorfor de får rundstykker med ost til frokost, mens barna får havregryn. De har også spurt om hvorfor de voksne får ha med godteri til møter, det er «snyd for barnene» (Børnerådet 2011: 13). De sier at de voksne svarte ikke. Barns utsatthet, i form av at de er prisgitt en rekke vilkår de ikke rår over, tilsier at det er avgjørende at barn erfarer at når de først ytrer seg gjør det en forskjell.

Eksempel 3. Mulig å bli hørt

Det tredje eksempelet er fra et intervju hvor

jeg spør om barna kan gi råd til hva gutten på bildet som er ny og litt sjenert skal gjøre i en situasjon der alle skal på tur, men han vil helst fortsette å tegne.

- I analysen derimot er det forskerens stemme som dominerer, ved å forbinde tankene barna gir uttrykk for med demokratiteoretiske prinsipper.

Hva som skal til for å bli hørt utdypes ytterligere av to jenter slik:

Alma: Han skal øve seg til å bli modigere til å snakke. Han skal øve seg. Det har jeg gjort. Øvd meg.

Emilie: Han må ikke øve seg så mye at han snakker hele dagen. Ikke for mye, akkurat passe. Han må være litt stille også så ikke voksne blir gale i hodet.

Før jeg presenterte jentenes utsagn hadde jeg skrevet om to ulike former for råd denne konstruerte situasjonen ga innsikt i, hvor den første er at man kan hviske eller si det lavt og den andre er at man bare må si det. Utsagnene er ment å utdype eller illustrere den andre formen.

I analysen skriver jeg:

De to formene for råd til gutten på bildet, gir inntrykk av at noen barn har erfart at de kan bli hørt selv med lav stemme, og at de kan forstå en annen løsning. De kan legge premisser for situasjonen som gir dem en viss innflytelse. Rådene forteller også at barna erfarer at de må snakke høyt og tydelig, og på egne vegne for å bli hørt. Emilie sier at han må snakke «akkurat passe». Her er hun ved kjernen av at noe er mer passende enn noe annet. Snakker man hele tiden, og altfor mye, blir man ikke hørt.

Eksempel 4. Motstandsstrategier

Det siste eksemplet handler om hvordan barns motstand kan komme til uttrykk i det skjulte, det vil si skjult for voksne.

I et av intervjuene hevder Anders bestemt det motsatte av de andre, om å måtte følge reglene, han sier: «Barn bestemmer mer enn voksne for vi sniker oss bak og tar stemmen dems.» Han viser hvordan det foregår, da lister han seg rundt bordet og står bak meg en stund. Så lister han seg videre bak gardina og sier: «Så gjør vi sånn!» Han er veldig fornøyd, særlig når jeg ikke klarer å skjule at jeg også synes at han og de andre han viser til er litt lure:

Mari: Da slipper dere...jeg visste ikke at dere var så lure. Så sniker dere...?

Anders: Ja! Som spioner. Og tar stemmen!

Mari: Fra en voksen...og de merker ikke det?

Anders: Nei!

Mari: Det er et triks. Gjør dere det mange ganger?

Anders: Ja!

En annen gutt forteller også veldig fornøyd at han ikke må på tur hvis han ikke vil:

Kristian: Ikke jeg. Jeg og Timian låste oss inne på do en gang så gikk de på tur uten oss, så jeg må ikke alltid.

Dette utdraget rammer jeg inn slik:

Jeg fikk ikke anledning til å komme tilbake til dette, det ble fortalt ganske tidlig i intervjuet og forsvant litt i et mylder av stemmer. Det ble vanskelig å nøste i det seinere. Jeg vet ikke hvordan dette faktisk forholdt seg, men poenget er at Kristian har funnet sin strategi i det skjulte for å slippe å gå på tur hvis han ikke vil. Barna forteller åpent om disse strategiene som egentlig er hemmelige, og ikke noe alle gjør. Daniel sier: «Jeg gjør ikke sånt. Jeg vil alt

det voksne bestemmer, jeg.» Det er med andre ord rom for både å følge og ikke å følge regler, og jeg fikk inntrykk av at det foregår uten at noen røper at reglene brytes til de voksne.

I analysen får ulike motstandsstrategier som dette er et eksempel på stor plass. Jeg skriver:

Det barna forteller vitner samlet sett om at det eksisterer ulike interesser og verdier i barnehagen, mellom barn og mellom barn og voksne. Allikevel anerkjennes i liten grad uenighet og motstand som er eksplisitt uttrykt. Det er særlig når barn har andre interesser enn voksne at jeg får inntrykk av at de ikke kan si i fra eller regne med å bli hørt, og at de på bakgrunn av sine erfaringer har funnet andre strategier hvor motstanden er mer subtil.

I analysen legger jeg vekt på at mangelen på anerkjennelse av den åpne motstanden kan henge sammen med behovet for en eller annen form for institusjonell orden, med forventninger til at de eldste barna kan følge reglene og med barnas ønsker om tilhørighet uten å sette egen integritet på spill.

Diskusjonen i artikkelen handler faktisk primært om de skjulte strategiene, som er problematiske. For det første fordi det kun er noen barn som behersker dem, og som på denne måten får mer innflytelse. For det andre fordi når barna ikke kan ta ordet på en egnet arena og for eksempel si at denne regelen er urettferdig, får de ikke erfaring med å gi saklig uttrykk for motstand eller kritikk når de mener det er berettiget. Jeg hevder derfor at det i liten grad er et sunnhetstegn at barn kun har strategier de må skjule for voksne, å ty til, for å få gjennomslag for sine synspunkter.

I hvilken grad er barna skrevet fram som subjekter, og på hvilke måter kan det eventuelt føres tilbake til de språklige virkemidlene?

Sundhall (2008) hevder at det er større sjanse for at barna framstilles som kompetente subjekter dersom de selv får tale i teksten, enn at den som skriver forteller om dem. Hun kaller det et skille mellom «show» og «tell». Samtidig viser hun at det heller ikke er så enkelt, utsagn alene er sårbare og det kan være helt avgjørende hvordan de rammes inn og fortolkes. Barna blir synlige, men overdrives det kan det slå feil ut. Ord og uttrykk hentet fra barnas egen lingvistiske sone kan trenge at forskeren setter dem inn i en sammenheng, dersom det ikke fremgår uten videre. Barn vil desuten også, som voksne, overdrive eller legg til litt. Det er retoriske trekk i deres språk, som kommer til uttrykk i form av språklige virkemidler.

I det første eksemplet, der barna snakket om at voksne bestemte mye og om å bestemme over livet sitt, er barnas stemmer viet relativt stor plass. Jeg har en kort introduserende setning og en litt lengre setning som rammer utsagnene inn. I analysen derimot er det forskerens stemme som dominerer, ved å forbinde tankene barna gir uttrykk for med demokratiteoretiske prinsipper. Jeg ønsker å vise hvor klart barna kan resonnerer ved å vise til denne forbindelsen, faren er allikevel at avstanden mellom deres og mitt språk er stor og at barna blir «små». For ikke å overdøve barnas stemmer forsøkte jeg å gjøre forbindelsen åpenbar ved å integrere noen barns utsagn i analysen.

Det andre eksemplet, der Kristian snakker om knekkebrødene han ikke liker, har likhetstrekk med det første ved at

barnas utsagn gis plass og er kort rammet inn. I analysen viser jeg at barna leter etter en logikk som gjør beslutninger legitime, og i diskusjonen setter jeg deres erfaringer i forbindelse med tilsvarende funn i annen forskning. Det gjør kanskje erfaringene mindre krenkende, samtidig ønsker jeg på den måten å understreke alvoret i at barn stadig har en underordnet og utsatt posisjon. Dersom resonnementene virker overbevisende lykkes jeg med at leseren ikke sitter igjen med en søt fortelling om knekkebrød, eller at det er slike trivielle ting barn er opptatt av.

I det tredje eksemplet går jeg egentlig en motsatt vei av å vise og å fortelle (jf «show» og «tell»). Jeg presenterer først to former for råd barna ga gutten på bildet, og deretter viser jeg hvordan den andre formen utdypes av Alma og Emilie. I analysen viser jeg igjen direkte til deler av Emilies utsagn, at man må snakke «akkurat passe», med den samme intensjonen som med det første eksemplet.

I muntlig formidling av denne studien har jeg erfart at gjengivelser som den siste delen av Emilies utsagn; «Han må være litt stille også så ikke voksne blir gale i hodet», skaper smil og latter blant tilhørerne. Det kan være at Emilie formidler gjenkjennbare innsikter på en måte som gjør at vi voksne trekker på smilebåndet. Latteren trenger ikke være et problem, denne responsen kan snarere være en kilde til erkjennelse. Men i en skriftlig formidling er det ikke anledning til å ta opp hva det er som gjør klokskapen og alvoret hos barn morsomt for voksne. Det er derfor en fare for at formuleringer som at voksne kan bli «gale i hodet» først og fremst framkaller smil, og ikke de mulighetene for erkjennelse jeg ønsker å bidra til, dersom utsagnet blir stående alene.

Det siste eksemplet, om spionene, skiller seg fra de tre andre ved at jeg beskriver hva

Anders gjør og hvordan han ser ut når han forteller om hvordan barn tar voksnes stemme. Jeg beskriver også min reaksjon, og det går frem av teksten at den kan ha oppmuntret Anders til å fortelle mer. I analysen legger jeg vekt på å tolke at det er rimelig å være spion ut fra ønsker om tilhørighet uten å underordne seg regler man ikke anerkjenner. Sundhall (2008) trekker fram at hvordan barna omtales, som hvilke adjektiver og verb man bruker har betydning. Jeg vil legge til at det kan ha betydning om barna i det hele tatt beskrives, og likeledes situasjonen. At jeg har gjort det i beskjedent grad kan dels skyldes artikkelformatets knappe plass, men kanskje mest at jeg, tro mot mitt metodologiske ståsted, mer eller mindre bevisst ikke ville gjøre barna til noe helt særlig. I ettertid ser jeg at det er en svakhet at jeg for eksempel ikke formidler Kristians alvor når han snakker om knekkebrødene. Jeg kunne beskrive blikket og stemmen, og det som for meg så ut som en lettelse over å få sagt dette. Med fordel kunne jeg beskrevet at de andre lyttet intenst mens han snakket. Slik det står nå tar jeg heller ikke stilling til om alle faktisk vil ha Rugsprø, eller om de sier det fordi de er solidariske. Tolket slik ville det blitt en demonstrasjon i praksis på barns perspektiver på demokrati: å utvise solidaritet. Det er begrensende at kun det barn sier vektlegges, sett i lys av at jeg i avhandlingens kappe påpeker at det er et problem at verbalt språk har forrang som uttrykksform i arbeidet med barns medvirkning i barnehagen (Pettersvold 2015: 75). På den måten ekskluderes ikke bare barns mange uttrykksformer, men også barn som formulerer seg mindre klart utelukkes fra presentasjonen av materialet.

Jeg befinner meg dermed også langt fra et ideal om «tykke» beskrivelser, forbundet med antropologen Clifford Geertz (1973),

som går ut på at dersom man vil forklare hva en handling betyr må sammenhengen den inngår i beskrives detaljert. Metodevalget tilsier at jeg ikke har hatt noen etnografiske ambisjoner, men metoden utelukker ikke å inkludere forsøk på autentiske beskrivelser av stemninger, hendelser og andre uttrykksformer enn den verbale (se også Pettersvold 2015b). Flere slike beskrivelser kunne bidratt til å vise hvordan barna aktivt forsøker å håndtere ambivalens, dilemmaer og konflikter i barnehagehverdagen. Det som på den annen side taler for å legge vekt på de verbale ytringene er å vise at barna er i stand til å fremme sine synspunkter på denne måten, særlig fordi jeg i artikkelen etterlyser bedre alternativer til de skjulte strategiene, som åpne og demokratiske diskusjoner.

Generelt har jeg tilstrebet å vise at barnas ytringer må ses i lys av situasjonen, som er ukjent og ikke nødvendigvis spesielt interessant for barna. Som det fremgår av eksemplene har jeg gjengitt spørsmålene jeg stiller, dette er fordi det skal være tydelig hva barna svarer på. Dette har jeg også gjort ut fra en metodologisk overbevisning om at informantens svar sjelden blir bedre enn de spørsmålene intervjueren stiller. Når det er sagt opplevde jeg primært at barna virkelig anstrengte seg for å forstå hva som var mine intensjoner, og at de sørget for å oppklare tvetydige spørsmål. I artikkelens methodedel har jeg villet vise at barna behersker situasjonen, som en illustrasjon på at de kan delta i forskning og i komplekse kommunikasjonssituasjoner i barnehagen.

Oppsummert viser analysen at for å skrive barna fram som subjekter er det viktig at deres utsagn formidles, men det er like viktig hva man gjør med dem. Det er vesentlig at sitater og omtaler av barna gis en klar funksjon i analysen og diskusjonen, og på måter som gjør barnas intensjoner rimelige og forståelige. Det å formulere så rike beskrivelser

av intervjusituasjonen som mulig, så nær slik den ble opplevd og på den plassen som er til rådighet, vil derfor tjene saken (jf Johansen 2009, 2012).

Er det noen motsetninger mellom å ville framstille barn til deres fordel og å overholde krav til vitenskapelig kvalitet?

Etterrettelighet er et ufravikelig krav til vitenskapelig kvalitet, uavhengig av metoder og forskningsopplegg. I en kvalitativ, empirisk studie som her dreier det seg om å gjøre rede for hvordan materialet har blitt til og å presentere det på en slik måte at leseren skal kunne vurdere om mine tolkninger er rimelige. Samtidig som informantens stemme skal være tydelig, skal leseren kunne skille mellom hva som er primærdata og hva som er forskerens vurderinger (Thagaard 2013: 203). Dette kravet tilsier at det kan være en motsetning mellom å vise fram empirien for å styrke studiens pålitelighet og å ikke stille ut informantene på en lite fordelaktig måte.

Motsetningsforholdet kan føres tilbake til at det informantene sa i intervjusituasjonen virket meningsfylt og gjennomtenkt, mens i skriftlig tekst blir utsagnene redusert til et muntlig og upresist språk som ikke nødvendigvis er så overbevisende. Dette kan i prinsippet gjøre seg gjeldende med alle slags informanter, eksempelvis voksne profesjonsutøvere, ikke bare når informantene er barn. Selv om grammatiske feil kan korrigeres så lenge meningsinnholdet ikke endres, kan dilemmaet fortsatt være uløst. For å få fram informantens resonnemerter og intensjoner kan løsningen være å sitere mindre direkte, og i stedet omtale deres utsagn og refleksjoner. Det kan imidlertid innebære at empiriens særpreg reduseres og informantens stemme ikke

kommer fram. Hensynet til at leseren skal komme til å undervurdere barna går foran hensynet til å gi barna plass i teksten på sine premisser, med sine egne ord og ulike uttrykksformer.

Dilemmaet som kan oppstå kan være overførbart til den situasjonen man kan komme i når man som forsker av ulike grunner får en nærhet til informantene. Paul Leer-Salvesen (2009: 206) skriver i antologien *Å forske blant sine egne* om at nærheten kan føre til at man blir redd for å publisere på en slik måte at informantene «føler seg såret og latt i stikken. For å unngå at selvsensuren fører til at man beskriver de man kjenner på en selektiv måte som ikke er holdbar, fremhever Leer-Salvesen betydningen av å gjøre grundig rede for å dokumentere hvordan man har gått fram. Samtidig sier han at redselen for å henge ut informanter ikke er begrenset til å gjelde i denne situasjonen, dilemmaet inntreffer også når man forsker på fremmede. Han skriver at han var minst like redd for å henge ut de drapsdømte han hadde intervjuet, som de som er prester som han selv. Leer-Salvesen (2009) mener at å ha ambisjoner om å skildre informanter med sympati er forsvarlig så lenge informantene faktisk har sagt det som står i teksten. En slik ambisjon, som kan sies å være av forskningsetisk karakter, kan løse dilemmaet mellom de to hensynene. Ambisjonen går ut på å være forskningsetisk forpliktet overfor informantene og samtidig overholde krav til vitenskapelig kvalitet. Jeg vil hevde at denne ambisjonen kan være retningsgivende i forskning, uansett nærhet eller distanse til informantene og om de kan lese det vi skriver eller ikke.

Resonnementet handler om at det ikke trenger å være motsetningsforhold mellom å framstille barna til deres fordel og vitenskapelig kvalitet, vel og merke så lenge

forskeren har gjort grundig rede for alle metodologiske avveininger og forbehold. Alle metoder har til felles at det foregår seleksjon, og i kontrakten med leseren er det et premiss at noe er valgt ut. Det er ikke en feil, men det krever at det på en eller måte kommer fram hva som ligger til grunn for seleksjonen. En måte er å vise at det som er valgt ut har betydning i analysene og diskusjonene, slik jeg har forsøkt med Mats' resonnementer om å bestemme over livet sitt, Kristians fortelling om knekkebrød, Emilies utsagn om at voksne blir gale i hodet når barn snakker for mye og Anders' beretning om å være spion⁴. Vissheten om at utdragene fra det empiriske materialet har en funksjon i teksten, fører igjen til at det blir mindre risikabelt å gjengi direkte sitater og beskrive barna og situasjonen autentisk. Det gjør det mulig å være tro mot informantene og kravene til etterrettelighet.

Ut fra et syn på forskerens forpliktelser til å skildre informanter med sympati, vil jeg hevde at arbeid med språket er helt avgjørende. Et retorisk syn på språket, som handler om at vi velger virkemidler som står i forhold til de intensjonene vi har, gjør ifølge Johansen (2009: 92) kunnskapsutvikling til skrivearbeid. Det faktum at selve skrivingen aktualiserer og muliggjør mange måter å framstille barn på, gjør dermed også arbeidet med språket til et spørsmål om forskningsetikk.

Sammenfatning

I denne artikkelen har jeg argumentert for at hvordan vi skriver om barn er et spørsmål om forskningsetikk, og jeg vil hevde at forskningsformidling av barns tanker og erfaringer er et forskningsetisk perspektiv som fortjener mer oppmerksomhet. Argumentasjonen er basert på et overordnet teoretisk perspektiv om at våre oppfatninger

av virkeligheten er sosialt konstruert, og at konstruksjonene blir til blant annet gjennom språklige handlinger og ressurser. Dersom vi er overbevist om at barn har mye å tilføre forskningen, vil det være hensiktsmessig å bestrebe seg på å få dette fram i framstillingen av barna. Det kan derfor være verdt i større grad å gi arbeid med språk mer oppmerksomhet i forskning. Näsman (2012) mener dette er aktuelt også i forskning hvor barn ikke direkte deltar, men der forskeren har barns underordnede posisjon i samfunnet som utgangspunkt eller undersøker et fenomen i et barneperspektiv.

Ved å vise til konkrete eksempler har jeg forsøkt å vise at det ikke trenger å være et motsetningsforhold mellom å ville framstille barn til deres fordel, forstått som at de er tenkende og handlende ut fra situasjonene de inngår i, og å overholde krav til vitenskapelig kvalitet. Å gjengi barnas direkte tale og beskrive situasjonene utfyllende kan styrke studiens troverdighet og samtidig framstille barna som subjekter. Det avgjørende er at sitatene og omtalene av barna har en klar funksjon i teksten. Av den grunn har jeg nærmest prinsipielt ikke anvendt barnas utsagn i artikkelens tittel

eller i overskrifter, siden det gir liten anledning til å forklare hva min intensjon er med å vise til dette. Løsrevne sitater kan man ikke kontrollere hvordan blir oppfattet. Jeg vil også legge til at dersom vi ser at det er fare for at barn kan fremstå som irrasjonelle, kan vi tolke det som uttrykk for hvordan barns muligheter for å gi uttrykk for deres synspunkter begrenses i deres hverdag.

Med disse eksemplene har jeg forsøkt å vise at det kan være vesentlig å bli ytterligere bevisst forholdet mellom faglighet og litterær form. Det vil være feilaktig å tro at dette er et forhold som utelukkende angår forskningsformidling, ifølge Johansen (2009, 2012) er det verken mulig eller fruktbart å trekke opp slike skarpe skiller. Kunnskapens språk handler om at det ikke gir mening i å skille mellom forskning og formidling. Dette resonnementet er basert på innsikter om at språket er det viktigste verktøyet forskeren har og som hun eller han anvender i hele forskningsprosessen. Følgelig vil «stilen tjene saken» (Johansen 2012: 15). Dermed blir det å skrive på barns vegne også et spørsmål om forskningsetikk.

Noter

¹ Avhandlingen foreligger nå [Pettersvold 2015a].

² Näsman refererer til en av Unni Lindells bøker av denne typen: *Gamle damer legger ikke egg*, opprinnelig utgitt i 1991. Andre lignende utgivelser fra Lindell er: *Skjelettet er et stativ som man kan henge fra seg kroppen på* (1992), *Å være engel er et typisk kvinneyrke* (2000) og *Krokodiller snakker ikke norsk* (2006).

³ Bemerkelsesverdig ofte ler tilhørerne, om det er i sammenhenger der forskning hvor barn er inkluderte blir formidlet, eller som jeg selv opplevde for kort tid tilbake: foreldremøte på skolen. Barna hadde, på voksnes oppfordring i forbindelse med en vennskapskampanje, laget foreldrevettregler. Deres intensjon var nok ikke at dette primært var morsomt, de la et alvor i at foreldre skal være ok når man har venner på besøk. Kanskje latteren er uskyldig, men kanskje også lite reflektert.

⁴ Avsløringen av de skjulte strategiene var et forskningsetisk dilemma i seg selv, et dilemma vi som forskere kan havne i, at barn forteller om noe hemmelig som de ikke kan kontrollere om, eller hvordan blir brukt. Da gjelder det å være seg svært bevisst om man skal skrive om dette, og eventuelt hvorfor og hvordan. I artikkelen skriver jeg at det som kan forsvare avsløringen er at funn i annen forskning

tilsier at dette ikke er ukjent blant de ansatte i barnehagen. Jeg begrunnet det også med at strategiene har flere uheldige følger for barnas forståelser av seg selv som deltakere i barnehagens fellesskap.

Referanser

- Andenæs, A. 1991. Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4–5 åringer. *Nordisk psykologi* 43(4): 274–292.
- Bjerke, H. 2012. *Barns perspektiver på samfunnsborgerskap. Kritiske refleksjoner om rettigheter, ansvar og deltakelse*. PhD-avhandling. Trondheim: NTNU.
- Børnerådet. 2011. *Regler og medbestemmelse i barnehagen*. En undersøgelse i Børnerådets Minibørnepanel. København: Børnerådet.
- Christensen, P. og James, A. 2008. *Research with Children. Perspectives and Practices*. New York: Routledge.
- Clark, A. og Moss, P. 2011. *Listening to Young Children: The Mosaic Approach*. London: National Children's Bureau.
- Fossheim, H. 2013, red. *Cross-cultural Child Research : Ethical Issues*. Oslo: De Nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Fossheim, H., Hølen, J. og Ingierd, H. 2013, red. *Barn i forskning: etiske dimensjoner*. Oslo: De Nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Geertz, C. 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gröndahl, H. 2008. «De behöver skydd och säkerhet och struktur». *Om hur ambivalensen i synet på barns rättigheter speglas i LVU-processen*. Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet.
- James, A. 2007. Giving voice to children's voices: Practices and problems, pitfalls and potentials. *American Anthropologist* 109(2): 261–272.
- Johansen, A. 2009 *Skriv! Håndverk i sakprosa*. Oslo: Spartacus.
- Johansen, A. 2012 *Skrivemåte og metode*. I: Johansen, A., red. *Kunnskapens språk. Skrivearbeid som forskningsmetode*. Oslo: Spartacus: 9–28.
- Leer-Salvesen, P. 2009. Moderne prester – ved en av dem. I: H.G. Johnsen, A. Halvorsen og P. Repstad, red. *Å forske blant sine egne. Universitet og region – nærhet og uavhengighet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget: 196–207.
- Moosa-Mitha, M. 2005. A difference-centred alternative to theorization of children's citizenship rights. *Citizenship Studies* 9(4): 369–388.
- Näsman, E. 2012. Varför särskilt om barn? I: E. Backe-Hansen og I. Frønes, red. *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal: 33–57.
- Palludan, C. 2005. *Børnehaven gør en forskel*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Pettersvold, M. 2015a. *Barns demokratiske deltakelse: fordring og utfordring. En kritisk, tolkende studie av vilkår for at barns rett til medvirkning i barnehagen kan realiseres i samsvar med intensjonene*. Ph.D-avhandling. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer.
- Pettersvold, M. 2015b. Intervjuet som «gikk i vasken». *Barnehagefolk* 2/2015: 101–103.
- Pettersvold, M. 2015c. Barns perspektiver på demokrati i barnehagen. *Utbildning & Demokrati – tidsskrift för didaktik och utbildningspolitik* 24(2): 91–109.
- Solberg, Anne 1991. Er det annerledes å intervju barn enn voksne? *Barn* 4: 31–36.
- Sundhall, J. 2008. Bringes barn til taushet? Om barns stemmer i utredningstekster. I: M Eriksson, Å.K. Cater, G. Dahlkild-Öhman og E. Näsman, red. *Barns stemmer om vold. Å tolke og forstå*. Oslo: Gyldendal Akademisk: 110–129.

- Thagaard, T. 2013. *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Warming, H. 2007. Diskussjoner om børneperspektiv og inndragelse af børn – er barnet på vej ud med badevandet? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* (1): 5–13.

Mari Pettersvold er førsteamanuensis i sosiologi ved Høgskolen i Sørøst-Norge. Hun har undervist ved førskolelærerutdanningen siden 1991, og i masterstudiet i barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap siden 2010. Pettersvold har redigert og bidratt i bøker rettet mot fagfeltet som *Førskolelæreren*, *En verden av muligheter: fagområdene i barnehagen* og *Mestrer, mestrer ikke. Jakten på det normale barnet*, sistnevnte sammen med Solveig Østrem. Doktoravhandlingen fra 2015 har tittelen *Barns demokratiske deltakelse i barnehagen: fordring og utfordring*. Siste utgivelse er antologien *Profesjon og kritikk*, der Pettersvold er medredaktør og bidragsyter.

Mari Pettersvold, Institutt for barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap, Høgskolen i Sørøst-Norge. Email: mari.pettersvold@hbv.no